

Артем Жуков
(Остроз)

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЇ “ПЛАСТ” У КАНАДІ (1945 – 1970-ТІ РР. ХХ СТ.)

У статті досліджено процес становлення та розвитку організації української молоді “Пласт” у Канаді від 1945 р. до Другого Пластового Конгресу 1970 р. Показано умови, у яких розвивалася організація, відзначено характерні риси її діяльності, вказано чисельність пластових осередків. Подано характеристику ключових пластових конгресів та з’їздів, акцентовано увагу на їх значенні для подальшого існування організації.

Ключові слова: організація “Пласт”, Канада, українська діаспора, скаутський рух, пластові осередки, Пластові конгреси, українська ідентичність.

В статье исследовано процесс становления и развития организации украинской молодежи “Пласт” в Канаде от 1945 г. до Второго Пластового Конгресса 1970 г. Показано условия, в которых развивалась организация, характерные черты ее деятельности, указано количество пластовых центров, охарактеризовано важные конгрессы и съезды, подчеркнута их значимость для деятельности организации.

Ключевые слова: организация “Пласт”, Канада, украинская диаспора, скаутское движение, пластовые центры, Пластовые конгрессы, украинская идентичность.

The article analyses the establishment process of Ukrainian youth organization “Plast” in Canada after its revival in Germany in DP camps before the Second Plast Congress in 1970. The conditions, in which the organization developed, are researched; the characteristic features of its activity and the number of Plast centres in Canada are mentioned. The characteristic of the main Plast congresses is given. The attention is drawn to their significance for the future existence of the organization.

Key words: organization “Plast”, Canada, Ukrainian diaspora, scout movement, Plast centres, Plast congresses, Ukrainian identity.

Історія Пласту закордоном є частиною історії українського народу, потужним інститутом збереження культурних традицій та націо-

нальної ідентичності. Історіографія проблеми представлена рядом невеликих досліджень, опублікованих переважно у пластових виданнях – у ювілейних збірниках великих осередків Едмонтону [26] та Саскатуну [11], проте вони обмежені хронологічно і регіонально. З них заслуговують уваги дослідження О. Закидальської [16] про окремі аспекти діяльності організації закордоном, стаття М. Шелудишевої [35], яка стосується спортивної діяльності пластових організацій та низка мемуарно-аналітичних статей. Загальне уявлення про суспільні та культурні процеси в українській громаді Канади досліджуваного періоду дають праці канадських дослідників М. Марунчака [36] та О. Войценко [8] тощо. Діяльність Пласту в Канаді ще не досліджувалась комплексно, тому головним завданням статті є вивчення головних складових діяльності Пласту в Канаді.

Джерельна база дослідження складається переважно з публікацій джерельних матеріалів на сторінках канадських періодичних пластових видань "Пластовий шлях", "Молоде життя", "Юнак", газет та інших часописів, а також спогадів. Опубліковане листування між осередками, організаційні документи (статут, правильники, регламенти тощо). Попри суб'єктивність спогадів учасників, вони все ж залишаються дійсним підґрунтям для створення загальної картини. Проте основний комплекс джерел, що містить важливу інформацію до історії Пласту, зосереджений у Національному архіві Канади в Оттаві, провінційних архівах Онтаріо, Квебеку, Манітоби, Альберти, муніципальних та приватних архівах.

Від часу заснування пластових осередків у Канаді у країні були створені позитивні умови для їх подальшого розвитку. Лояльна позиція та майже повна відсутність перешкод з боку провінційних урядів, бажання і природна потреба зберегти свою культурну та мовну приналежність до українського народу сприяли розвитку пластових організацій та створенню в Канаді основи для подальшого відродження Пласту вже на українських землях 1989 р.

Після капітуляції Німеччини у Другій світовій війні значна частина українського населення опинилася на чужині, зокрема понад 200 тисяч – у т. зв. таборах Ді-Пі (таборах для "переміщених осіб" у Німеччині й Австрії, окупованих з 1945 р. американськими, британськими й французькими військами) [29, с. 53]. Силами інтелігенції у таборах запроваджено власне самоврядування, засновано школи, бібліотеки, громадські товариства, одним з яких був "Пласт". Згодом, у жовтні 1945 р., пластуни відновили Союз Українських Пластунів Емігрантів

та обрали Тимчасову Команду, а вже у квітні 1946 р. на Пластовому з'їзді в Карлсфельді ними було обрано Головну Пластову Старшину. Як і більшість українських громадських і політичних структур, Пласт мав свій осередок у Мюнхені. Німецький період існування Пласту вважається відродженням організації в еміграції. Через те, що європейські та заокеанські країни виявили готовність прийняти “переміщених осіб” з таборів Ді-Пі, із 1948 р. починається їх масовий виїзд із економічно виснаженої після війни Німеччини, у т. ч. й до Канади.

В окупованій Німеччині Пласт розвивався як самодостатня організація української молоді. Відбувалися з'їзди: Перший Загальний Пластовий З'їзд 5 жовтня 1945 р. у Карлсфельді, Другий Загальний Пластовий З'їзд 28 квітня 1946 р. у тому ж місті, Третій Загальний Пластовий З'їзд 15-17 березня 1947 р. у Регенсбурзі [14, с. 28].

Варто відзначити, що підготовка до виїзду пластунів у західні країни, які приймали таборовиків, відбувалася централізовано і узгоджено. Прикладом може бути Перший Пластовий Конгрес, який пройшов 26-29 березня 1948 р. у м. Ашафенбурзі (Німеччина). Гаслом конгресу було: “В дальшу мандрівку до Великої Мети” [14, с. 29]. Було вирішено не організувати спільний виїзд пластунів до однієї з країн. Головним рішенням було те, що пластові провідники і пластова молодь повинна емігрувати далі до різних країн, бо український Пласт має існувати й діяти всюди, де будуть перебувати українські емігранти [32, с. 8]. Очевидно, подібні кроки керівництва Пласту ще в Європі внесли вагомий вклад у подальше поширення ідей організації у Північній Америці і Канаді зокрема. Яскравим прикладом відданості українській організації дещо пізнішого періоду є досвід відомої пластунки Кекилії Паліїв, яка за один вечір зібрала речі та емігрувала до Канади лише через вірність пластовим ідеям [10, с. 34].

На Четвертому Пластовому З'їзді 15-17 квітня 1949 р. було обрано провід – Головну Пластову Раду (далі – ГПР), повноваження якої можна визначити як повновладні і єдині, а її рішення є обов'язковими для виконання всіма крайовими (у межах однієї країни. – *автор*) організаціями. Завданнями ГПР було провести упорядковану ліквідацію пластового життя у Німеччині та Австрії, керувати відновленням пластових організацій у країнах нового поселення, утримати ідейну і організаційну єдність, зберегти українську виховну концепцію [8, с. 8]. На засіданні ГПР 19 квітня 1949 р. обрано президію, до якої увійшли В. Івашко та А. Івахнюк – майбутні активні діячі пластового руху у Канаді [17, с. 12].

Незважаючи на проблемність зв'язку між пластовими частинами, вже на 30 липня 1948 р. (у рік, коли постали основні пластові осередки у Вінніпезі, Торонто та Едмонтоні), у офіційних заявах до Крайової Пластової Старшини про свою приналежність до пластової організації заявили 108 пластунів, з яких 54 чоловічої і така ж кількість жіночої статі, а ще 40 залишалися неофіційно зареєстрованими членами організації [9, с. 110].

У жовтні 1948 р. в Канаді налічувалося 130 пластунів. Тоді ж було призначено референта (керівника підрозділу. – *автор*) преси та інформації Красового уповноваженого Головної Пластової Старшини у Канаді. Організація почала видавати “Пластовий Вісник” – інформаційний журнал для новостворених пластових частин у Канаді, у якому було вміщено офіційні матеріали, поради і вказівки щодо роботи, а також інформацію й оголошення від керівництва організації. Активна робота канадських пластунів полягала у збиранні грошей на Пластовий видавничий фонд при Союзі Українських Пластунів у Німеччині [33, с. 7]. У грудні 1948 р. референтом пластунів у Канаді було призначено Д. Штундера, а референткою пластунок – д-ра Н. Івахнюк. До їх компетенції входила організація діяльності відділів.

У 1947 – 1951 рр. до Канади прибуло майже 30 тисяч українців, частина з яких продовжила відродження організації [33, с. 7]. Учасники “Пласту” були національно свідомими і спрямовували роботу у русло збереження національної ідентичності громади. Щодо професійної приналежності переселенців 1947 – 1952 рр. варто відзначити, що приблизно 50% українців заявили, що є хліборобами (але ця цифра є сумнівною, оскільки країна найбільше потребувала представників саме цієї професії), 25% – ремісниками, 6% – інженерами та механіками, 6% – учителями, 2% – митцями, приблизно по 300 лікарів, 300 професорів, 600 духовного стану [33, с. 271]. Вони ж поповнили лави організації.

Нову ситуацію, у якій опинилися новоприбулі пластуни, ілюструють слова Н. Білозір: “Ми попали в повну розпорошеність по всіх частинах світу. [...] Безділля, легкий прожиток та безтурботність за хліб щоденний, такі питомі таборам ДП, змінилися у важку, часто не за фахом працю, у справжню боротьбу за існування, сполучену з безліччю дрібних турбот. Дешевша комунікація та невеликі відносно простори Німеччини дозволяли нам зустрічатися часто навіть з людьми з найбільш віддалених українських осередків. Тут дорога комунікація і великі простори цього не до дозволяють” [3, с. 50]. Втім, досить швид-

ко Пласт створив мережу “будинків рекреації” по всій Канаді, видав серії публікацій, присвячених молоді, організації, табірництву, брав активну участь у відзначенні національних свят [12, с. 65]. Бачимо, що займатися громадською роботою в нових політичних і географічних умовах було нелегко, проте, Пласт розвинув широку діяльність і залучив до своїх рядів не одну сотню дітей та представників старшого покоління.

Постійно відбувались зміни у складі пластунських організацій та змінювалась їх кількість. Однією з перших, у 1948 р., в Канаді було створено т. зв. “Бурякову станицю” (так неофіційно називали себе пластуни й пластунки, які працювали на бурякових плантаціях) у м. Летбриджі [6, с. 2]. У жовтні 1949 р. в країні діяло вже 12 пластових станиць, кількістю 509 пластунів і пластунок, половина з яких була зосереджена у провінції Онтаріо [21, с. 14]. Заслужують на увагу і деякі невеликі станиці, такі як Віндзор та Оттава [25, с. 16], де всього працювали 2 пластунки [7, с. 8]. У 1955 р. відбувся значний відтік пластових кадрів зі станиці Гамільтон (Онтаріо) до Торонто [22, с. 7].

Змінювався і склад осередків. Зі звітів діловодів керівників уладів (структурних частин. – *автор*) бачимо, що станом на 31 грудня 1952 р. загальна кількість членів організації чоловічої статі була 446 [9, с. 111]. Загальна ж кількість пластунок на 1952 р. була 419 осіб [9, с. 117]. Загалом за 1952 р. було проведено 19 таборів для дітей [4, с. 26]. Із утвердженням пластових осередків відбувалась співпраця з іншими українськими організаціями, які діяли в Канаді. Пласт став членом Комітету (Конгресу) Українців Канади, а пізніше і до Ради Української Молоді Канади [28, с. 12]. Відомий український економіст та громадський діяч Б. Гаврилишин на поч. 1950-х рр. був діловодом зв’язків у Торонто. За його каденції були налагоджені зв’язки з Канадською Скавтовою Асоціацією [19, с. 107].

Перший Крайовий Пластовий З’їзд у Канаді відбувся 1-2 вересня 1951 р. Країна була 3-ою після США та Австралії, де було проведено КПЗ після переселення з Європи [5, с. 102]. До 1953 р. Пласт не був зареєстрований у державних органах, а “діяв на основі свободного права творити товариства у Канаді”. Влітку 1953 р. було затверджено статут Пласту в Канаді. У жовтні того ж року скасовано контролюючий орган Крайову пластову раду, а Головою КПС обрано Цьопу Паліїв [5, с. 103].

Долю існування пластових частин у світі визначили події – 1-3 січня 1954 р. у м. Ніагара Фоллс у Канаді. Там відбувся П’ятий з’їзд

Союзу Українських Пластунів Емігрантів, участь у якому взяв 61 делегат від пластових організацій США, Канади, Австралії, Англії, Аргентини, Венесуели, Німеччини і Франції. Схваливши резолюції і статут конференції, з’їзд перетворився у перші Збори Конференції Українських Пластових Організацій (далі – КУПО), де було обрано новий керівний орган – Головну Пластову Раду, головою якої став О. Бойчук [30, с. 3]. КУПО було створене “для витримання ідейних підстав і виховних метод українського Пласту”[27, с. 2]. На основі статуту КУПО можемо простежити конкретні завдання, які ставила КУПО перед собою, а саме – утримувати устроєву подібність цих організацій і спільність ідейних принципів, закладених засновниками [31, с. 4]. Було узгоджено проводити збори конференції раз на три роки, і визнати членами пластові організації країн, які були представлені на I з’їзді КУПО.

Слід зазначити, що на I зборах КУПО було конкретно визначено функції і завдання ГПР і Головна Пластова Булава (далі – ГПБ) – головних контролюючого та виконавчого органів пластової організації у всесвітньому масштабі по відношенню до Конференції. З того часу до обов’язків Головної Пластової Ради входять вирішення невідкладних основних справ, які належать до компетенції зборів КУПО (до наступного скликання), доповнювати у випадку потреби особовий склад ГПБ і її перевіряти. Визначено кількість членів ГПР: голова, 3 заступники і 8 членів. ГПБ визначалася виконавчим органом організації і обирається зборами конференції ГПБ, складається з голови, головних булавних уладів [31, с. 4]. Більшість членів Конференції Українських Пластових Організацій була пластунами з Канади, а місцем подальших сесій конференції залишався готель “Шертон Брок” у м. Ніагара Фоллс [13, с. 4]. II збір КУПО відбувся 30 травня – 1 червня 1957 р. у тому ж місці [20, с. 13].

Перше десятиріччя Пласту в Канаді 1948 – 1958 рр. було порівняно активним у плані внутрішньої і зовнішньої праці, співпраці із старшим українським населенням Канади. Пласт задовольняв і культурні потреби української громади. Пластуни організували щорічні “пластові тижні”, виставки пластових умілостей, концерти, драматичні представлення, а насамперед, пластові обговорення під час таборових сезонів, були не лише засобом самовиховної праці молоді, але й важливим чинником поживлення всього суспільно-культурного життя [28, с. 10]. Пластова молодь активізувалась у студентських організаціях при університетах. Значною мірою завдяки пластунам

у деяких університетах було започатковано щорічні “українські дні”. Пластуни популяризували українську ідею в Канаді [28, с. 11].

На відміну від інших національних канадських скаутських організацій, Пласт не фінансувався державою. Так, на 1970 р. Пласт Канади мав 810 американських доларів [1] чистого прибутку, що є не так багато, зважаючи на бюджети інших організацій того часу. Але варто зазначити, що кошти до головного виконавчого органу Пласту в Канаді надходили лише з пожертв меценатів (в основному батьків молодих пластунів), членських внесків учасників, презентацій, продажу української літератури та інших занять. Винятком було дотування пластових видань “Юнак” та “Пластовий шлях” приватними особами, що складало 2 000 та 1 078 канадських доларів відповідно [1].

У 1967 р. організація об’єднувала вже більше півтори тисячі молодих українських канадців у 10 осередках [18, с. 308], проте із 1960-х років з’являються проблеми не лише у пластовому житті Канади, але й у світових організаційних формаціях Пласту. Відсоткове співвідношення повнолітнього та неповнолітнього членства у Пласті було 51% і 49%, що дестабілізувало суть і призначення Пласту “для дітей” і перетворювало його у формат “для дорослих”. Насправді Пласт в еміграції більше декларував своє існування на скаутських принципах, аніж змістовно їх дотримувався [29, с. 53].

1967 – 1970 рр. – переломний період у існуванні організації не лише в Канаді, але в усіх країнах діаспори, де на той час діяли пластові осередки. Це роки діяльності Другого Пластового Конгресу [13, с. 4]. Про кризовість ситуації після 17-річного існування організації поза Україною свідчать прийняті документи конгресу, зокрема “Справа можливості існування української спільноти у розпорошенні по різних континентах, можливості збереження її організаційних форм і виявів, а також, існування й розвитку Пласту взагалі” [34, с. 8]. Ще на 3-х зборах КУПО, які відбулися у листопаді 1962 р. в Торонто [23, с. 91], Головній Пластовій Булаві було доручено почати підготовку чергового пластового конгресу, щоб проаналізувати становище Пласту [24, с. 4]. Перша сесія відбулась у січні 1967 р. під час 4-х зборів КУПО. Завданням конгресу було критично проаналізувати роботу організації від 1948 р., тобто від часу ППК [20, с. 14]. Конгрес проходив під гаслом “За усучаснення Пласту й утривалення його в діаспорі” [23, с. 5]. Серед тез, які розкривають слоган, були такі: “Пласт докладає всіх зусиль щоб пластуни стали носіями національної гідності”, “Розумно інтегрували себе і помагали іншим розумно

інтегруватися в оточення", "Уміли розуміти й пристосувати пласт до духового поступу і здобутків тенденції ХХ ст.", "Стали символом збереження української ідентичності в діаспорі, – завжди готові служити своїй спільноті" [23, с. 5]. Як бачимо, окрім адаптації до сучасних умов існування були й тези, ключовою думкою яких була культурна складова. Таким чином, пластунам відводилась виключна роль – "нести" українську ідею для забезпечення молоді від повної асиміляції з канадським населенням.

Однією з підготовчих комісій конгресу була видавнича, яку очолював Ю. Пясецький. Комісії було доручено відновити видання журналу "Пластовий шлях" як виразника пластових інтересів. З 1 січня 1966 р. його почали друкувати періодично [20, с. 23]. При підготовці до конгресу загалом було проведено 8 семінарів і опубліковано ряд видань: "Листок пластового конгресу", "Бюлетень пластового конгресу" та ін. [34, с. 11].

Під час 4-х Зборів КУПО (січень 1967 р.) відбулася перша сесія конгресу, де обговорили результати праці за 2 роки. Остання, друга сесія ДПК, відбулась 1970 р. у рамках 5-х Зборів КУПО (4-6 вересня) [2]. У рішеннях обох сесій ідейні основи Пласту не змінювались, але широко інтерпретувались. Окремо відзначалося збереження ідентичності української спільноти в діаспорі та її розбудови через пластову організацію. Іншою постановою Пласт визначався як організація української молоді для патріотичного і всебічного самовиховання [15, с. 34]. У більшості доповідей, виголошених на кінцевій сесії конгресу, наголошувалося на потребі розвитку виховної ролі Пласту, особливо у формуванні національної свідомості та ідентичності [34, с. 10].

Із закінченням Другого Пластового Конгресу розпочався новий, якісно інший етап у розвитку канадського Пласту. Кризові явища, які називали у кінці 1960-х рр. в українській діаспорі Канади через можливу асиміляцію, народження нового покоління українців вже у Канаді тощо, стали поштовхом до активізації роботи і переосмислення підходів до пластової праці. Завдяки чисельності канадської організації вона займала важливе місце серед інших пластових крайових осередків. Доказом того є вище проаналізовані ключові з'їзди в історії розвитку Пласту у західних країнах, у яких канадські пластуни не лише брали активну участь, але й були їх організаторами. Велика кількість подій, які гуртували пластову молодь інших країн, відбувалась на території Канади. Бачимо, що ще із започаткуванням плас-

тової традиції у Канаді, організація за короткий час зросла чисельно і якісно, зберігала українські звичаї, чим відтермінувала покоління українців від повної асиміляції з нацією, яка їх прийняла.

Пласт у Канаді і США після 40-річної перерви в існуванні на рідних землях, зберіг і доніс паростки тих начал, які були започатковані українцями і пронесені через дві світові війни до нашого часу. Завдяки тому, що пластуни діаспори не втратили ідеологічного стержня пластового руху, сьогодні близько 10 тисяч українців асоціюють себе з організацією вже у незалежній Україні.

Джерела та література:

1. Архів Інституту досліджень української діаспори НаУОА, ф. "Пласт", спр. "Фінансові звіти". – Звіт діловода господарки ГПБ за час від 1 січня до 30 червня 1970 р.
2. Архів Інституту досліджень української діаспори НаУОА, ф. "Пласт", спр. "Сесії конгресів". – Кінцева Сесія Другого Пластового Конгресу.
3. Білозір Н. Старше пластунство в "Новому Світі" [Текст] // Пластовий шлях. – Ч. 4. – Мюнхен, 1950. – С. 45–55.
4. Бойчук О. Звіт з діяльності Головної пластової Старшини за час від квітня 1949 до жовтня 1953 року [Текст] // О. Бойчук // Пластовий шлях. – Ч. 7. – Мюнхен, 1954. – С. 19–30.
5. Бойчук О. Організаційне оформлення Пластового руху. Звіт діловода організації за час від квітня 1949 до жовтня 1953 року [Текст] // О. Бойчук // Пластовий шлях. – Ч. 7. – Мюнхен, 1954. – С. 99–104.
6. В Канаді [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 7 (грудень). – Регенсбург, 1948. – С. 2.
7. Відомості про діяльність УСП-ок [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 3 (жовтень). – Регенсбург, 1953. – С. 8.
8. Войченко О. Літопис українського життя в Канаді / О. Войченко. – Вінніпег; Едмонтон, 1961–1992. – Т. 1-8.
9. Гладкий Я. Звіт головного команданта пластунів за час від 15.4.1949 до 31.12.1952 [Текст] // Я. Гладкий // Пластовий шлях. – Ч. 7. – Мюнхен, 1954. – С. 107–112.
10. Горохович Т. Кекилія Паліїв – її життя в Пласті [Текст] / Т. Горохович // Пластовий шлях. – Ч. 4. – Торонто, 1979. – С. 30–35.
11. 10-річчя Пластової Групи в Саскатуні 1955 – 1965. – Саскатун : [б. в.], 1965. – 67 с.
12. Дещо з історії і завдань Пласту [Текст] // 10-річчя Пластової Групи в Саскатуні 1955 – 1965. – Саскатун, 1965. – С. 65.
13. Друга Сесія Головної Пластової Ради [Текст] // Молоде життя: журн. Пластового юнацтва. – Ч. 1-2 (січень-лютий). – Регенсбург, 1956. – С. 4.

14. Дубрак Т. Огляд попередніх конгресів [Текст] / Т. Дубрак // Пластовий Шлях. – Ч. 72-73 (січень-червень). – Торонто, 1985. – С. 28.
15. Дубрак Т. Союзівка 6-го жовтня 1984 [Текст] // Т. Дубрак // Пластовий шлях. – Ч. 72-73. – Торонто, 1985. – С. 34.
16. Закидальська О. Пласт відзначає своє 95-річчя / Свобода. – № 18 (4 травня 2007). – С. 14–15.
17. Левицький С. Звіт з діяльності Головної Пластової Ради за час від 18 квітня 1949 до 25 грудня 1953 року [Текст] // С. Левицький // Пластовий шлях. – Ч. 7. – Мюнхен, 1954. – С. 9–19.
18. Марунчак М. Історія українців Канади [Текст] / М. Марунчак. – Вінніпег, 1991. – Т.2. – 512 с.
19. Мілянич А. Звіт діловода зв'язків ГПС старшини за час від 16.7.1950 до 15.12.1953 року [Текст] // А. Мілянич // Пластовий конгрес другий. Звіти й рекомендації. – Нью-Йорк; Торонто, 1970. – С. 107.
20. Мілянич А. Конгрес праць пластового конгресу другого [Текст] // А. Мілянич // Пластовий конгрес другий. Звіти й рекомендації. – Нью-Йорк; Торонто, 1970. – С. 13.
21. Пластова активність [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 1. – Мюнхен, 1950. – С. 14.
22. Пластова Група в Гамилтоні [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 5-6. – Регенсбург, 1955. – С. 7.
23. Пластовий конгрес другий. Звіти й рекомендації. – Нью-Йорк; Торонто. – Липень 1970. – 91 с.
24. Пластові вісті. – Ч. 1/71(35). – Торонто; Дітройт, 1971. – С. 4.
25. Початки Пласту в Канаді [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 9-10. – Торонто, 1950. – С. 16.
26. 15-ліття Пласту в Едмонтоні. – Едмонтон, 1963. – 84 с.
27. Резолюції 5-го загального з'їзду союзу українських пластунів, що відбувся 1-3 січня 1954. у Наягра фоллс, Онт. [Текст] // Пластовий шлях. – Ч. 7. – Мюнхен, 1954. – С. 2–7.
28. Сенчук Р. Дія пластової організації серед української молоді в Канаді (з нагоди 20-річчя Пласту в Канаді) [Текст] // Р. Сенчук // Пластовий шлях. – Ч. 3-4. – Торонто, 1968. – С. 9–13.
29. Сич О. Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення / О. Сич. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 76 с.
30. Скочиляс І. Створено Конференцію українських пластових організацій [Текст] / І. Скочиляс // Молоде життя: журн. Пластового юнацтва. – Ч. 3 (червень). – Регенсбург, 1954. – С. 3.
31. Статут Конференції Українських Пластових організацій [Текст] // Пластовий шлях. Орган пластової думки. Мюнхен. – вересень 1954. – Ч. 7. – С. 7–8.
32. У справах дальшої еміграції пластунів [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 5 (жовтень). – Регенсбург, 1948. – С. 8.

33. Українські пластуни в Канаді [Текст] // Молоде життя: журнал Пластового юнацтва. – Ч. 7 (грудень). – Регенсбург, 1948. – С. 7.

34. Фіголь А. Перед закінченням пластового конгресу другого ПКД [Текст] // А. Фіголь // Пластовий конгрес другий. Звіти й рекомендації. – Нью-Йорк; Торонто, 1970. – С. 8.

35. Шелудешева М. Легкоатлетичні змагання пластунів діаспори 1959 – 1969 років / [Електронний ресурс] , режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/E-Journals/SNU/2007-3/articles/07smvici.pdf>

36. Marynchak M. The Ukrainian Canadians: A History [Text] / M. Marynchak. – Ottawa, 1982. – 970 p.